

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Приймальної комісії,

ректор університету

Олександр САМОЙЛЕНКО

«27» квітня 2023р.

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ІСПИТУ

на здобуття освітнього ступеня магістра

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 10 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА

ПРЕДМЕТНА СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 014.07 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА: СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)

РОЗГЛЯНУТО та ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради ННІ природничо-математичних, медико-біологічних наук та інформаційних технологій

Протокол № 8 від 26 квітня 2023 р.

Голова Вченої ради

Юрій ФІЛОНЕНКО

Ніжин 2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового іспиту з географії включає найважливіші розділи таких географічних дисциплін як геологія з основами геоморфології, метеорологія та гідрологія, ландшафтознавство, фізична географія материків та океанів, фізична географія України, економічна і соціальна географія світу, економічна та соціальна географія країн і регіонів світу, економічна та соціальна географія України, географія населення, рекреаційна географія, туристично-рекреаційні ресурси України та світу, інформаційні системи у туризмі, геоінформаційні системи в географії, географія туризму, методика навчання географії тощо.

Обсяг і зміст навчальної програми з вищезазначених курсів узгоджено з чинними програмами, що дозволяє скорегувати міжпредметні зв'язки.

Під час фахового іспиту з географії вступник має показати розуміння основних законів, закономірностей науки, її практичного значення, перспектив розвитку, продемонструвати вміння використовувати набуті знання для розв'язання прикладних питань.

Він також має продемонструвати своє вміння орієнтуватися у фактичному матеріалі, знання найважливіших джерел його поповнення й оновлення, показати свою обізнаність з роботами визначних вчених, фундаментальних наукових установ, періодичних видань.

Попри те, що дана програма охоплює майже всі географічні дисципліни, перевага надана питанням теоретичного, типологічного характеру, для розкриття яких необхідно залучати знання великих регіонів і субрегіонів світу, країн, районів, а також на практиці застосовувати знання, отримані під час вивчення географічних дисциплін першого (бакалаврського) рівня.

Абітурієнти повинні знати:

- основні закономірності загальної циркуляції атмосфери, поняття про повітряні маси та атмосферні фронти;
- класифікацію кліматів Землі;
- внутрішню будову Землі і типи земної кори;
- основні типи морфоскульптури та морфоструктури суші та Світового океану;
- поняття про біосферу, закономірності поширення живої речовини на Землі;
- структуру та різновидності ґрунтів, загальні закономірності географії ґрунтів;
- загальні географічні закономірності Землі;
- фізико-географічну характеристику всіх материків і океанів;
- географічне положення, рельєф, клімат та геологічну будову України;
- внутрішні води України, рослинний і тваринний світ;
- класифікацію ландшафтів України, фізико-географічне районування;
- базові теорії та концепції суспільної географії, структуру науки;
- особливості динаміки та природного руху населення світу;
- закономірності розміщення людей на Землі, сучасні міграційні процеси;
- особливості світових урбанізаційних процесів;
- етапи формування політичної карти світу;
- закономірності розміщення природних ресурсів світу;
- характеристику світового господарства, його основних складових частин;
- характеристику галузей промисловості та сільського господарства світу, транспорту, зовнішньоекономічних зв'язків;
- особливості ЕГП країн і регіонів світу, економіко-географічну характеристику провідних держав світу;
- ЕГП, природно-ресурсний потенціал та населення України;
- галузеву та територіальну структуру господарства України та її провідних міжгалузевих комплексів;
- структуру та особливості розвитку АПК країни, транспорту та

- зовнішньоекономічних зв'язків;
- характеристику економіко-географічних районів України;
- особливості масштабу і характеру впливу суспільства на природу;
- природно-рекреаційні ресурси України, особливості їх використання у туристичній діяльності;
- історико-культурні рекреаційні ресурси України, їх класифікацію, підходи до оцінки;
- світові туристично-рекреаційні ресурси, їх класифікацію, підходи районування;
- можливості використання комп'ютерних програм для потреб туризму, можливості пошукових систем і глобальних систем бронювання;
- інструментарій інформаційних технологій, сучасні електронні посібники, навчальні посібники, довідники тощо і можливості їх використання у навчальному процесі;
- сучасний стан розвитку методики навчання географії, структуру і зміст сучасної шкільної географії;
- принципи, форми організації навчання географії, шляхи їх реалізації у навчально-виховному процесі;
- форми і методи позакласної роботи з географії;
- сучасні форми контролю знань учнів;
- методику програмованого навчання, його види і значення у навчально-виховному процесі;
- сутність, закономірності та принципи навчання;
- форми організації навчання;
- сутність процесів виховання і перевиховання.

Абітурієнти повинні уміти:

- користуватися географічними картами й атласами, визначати географічні координати;
- будувати графіки, стовпчикові і колові діаграми, проводити статистичні обчислення;
- давати фізико-географічну характеристику материків і океанів за типовим планом;
- виявляти закономірності географічної зональності материків, характерні особливості ґрунтового-рослинного покриву, тваринного світу;
- зіставляти фізичну, тектонічну та геологічну карти, робити на основі цього висновки про взаємозв'язок між тектонічною будовою, рельєфом, походженням і поширенням корисних копалин;
- аналізувати ландшафтну карту і схему фізико-географічного районування України;
- будувати і аналізувати графіки динаміки показників природного руху населення;
- будувати статево-вікову піраміду, карту щільності населення;
- визначати показники міграційної рухомості населення, характеризувати розселення певного району;
- оцінювати вплив природних і соціально-географічних факторів на розміщення галузей промисловості;
- аналізувати галузеву структуру району, виділяти елементи територіальної структури господарства регіону (країни);
- аналізувати геополітичне положення країн і регіонів світу;
- аналізувати демографічну ситуацію в окремих регіонах світу, робити демографічний прогноз, складати демографічну програму;
- аналізувати особливості розвитку та розміщення різних галузей промисловості та сільського господарства України;
- складати порівняльну характеристику економіко-географічних районів України;
- давати оцінку ЕГП країн і регіонів світу;
- визначати роль і місце окремих країн і регіонів у світовому господарстві;

- здійснювати бронювання місць у готелях за допомогою глобальних мереж;
- оцінювати рівень забезпеченості України та її окремих регіонів різними видами туристичних послуг;
- здійснювати оцінку рекреаційного потенціалу окремих країн і регіонів;
- застосовувати теоретичні знання з методики навчання географії для практичної організації навчально-виховного процесу з предмету;
- планувати й організовувати навчально-виховну роботу з географії;
- вести пошук та аналіз географічної та методичної інформації з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій;
- готувати урок: розробляти плани-конспекти уроків, формулювати навчально-виховну мету уроку, його структуру, підбирати засоби навчання;
- розвивати творчі здібності та активність учнів у вивченні географії;
- вивчати і творчо впроваджувати у життя передовий досвід кращих учителів-географів;
- використовувати різноманітні методи і засоби навчання;
- організовувати позакласну і позашкільну виховну роботу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Під час оцінювання відповідей вступників рекомендується користуватися критеріями:

Бали	Критерії оцінювання
180-200	Знання, вміння й навички абітурієнта повністю відповідають вимогам програми. Відповідь ґрунтовна, абітурієнт вільно володіє матеріалом, логічно і послідовно його розкриває, оперує термінологією, знає закони та закономірності розподілу тиску і пануючих вітрів, географічної оболонки, знає типові плани характеристики природних та економіко-географічних об'єктів, вільно орієнтується у сучасних світогосподарських і суспільно-політичних процесах, вміє застосовувати теоретичні знання на практиці.
150-179	Рівень знань абітурієнта достатній. Відповідь ґрунтовна, викладення матеріалу послідовне та систематизоване. Однак при відповіді абітурієнт допускає певні неточності в трактуванні окремих питань чи проблем, у викладенні фактів, визначень чи понять, поясненні класифікацій, відчуває труднощі при проведенні теоретичних узагальнень, не дотримується чіткої схеми характеристики природних та економіко-географічних об'єктів, не супроводжую свою відповідь точними цифровими даними.
100-149	Абітурієнт виявляє задовільні знання фактичного матеріалу, в основному орієнтується у сутності питання чи проблеми, але не може достатньо аргументовано сформулювати висновки, провести певні узагальнення, розкрити взаємодію між різними природними явищами чи економіко-географічними процесами, відчуває значні труднощі у логічному викладенні змісту питання, недостатньо переконливо і впевнено висловлює свої думки.
0-99	Абітурієнт зовсім не орієнтується у сутності питання, не володіє необхідним понятійним апаратом, не опанував мінімуму географічної номенклатури, не знає найважливіших законів і закономірностей географічної оболонки, не може дати відповіді на додаткові запитання або відповідь відсутня.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ЗАГАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПИТАННЯ. Географія як наука. Особливості історії та етапи розвитку географічного знання. Об'єкт і предмет дослідження географії. Теорія і методологія географічної науки. Парадигми географічної науки. Сучасні уявлення про систему географічних наук. Конструктивний потенціал географічного знання у вирішенні суспільних запитів і потреб.

Фізична географія (загальна землезнавство, регіональна фізична географія). Об'єкт і предмет вивчення, теоретичні засади, закони та концепції фізичної географії. Система фізико-географічних наук. Методи досліджень фізичної географії.

Економічна та соціальна географія як наука про просторову організацію взаємодії

в системі “природа-населення-господарство”. Визначення науки, об’єкт і предмет дослідження. Підходи до класифікації суспільно-географічних наук О.І. Шаблія, О.Г. Топчієва, М.Д. Пістуна. Поняттєво-термінологічний апарат, базові закони, теорії та концепції суспільної географії. Методи суспільно-географічних досліджень.

Картографія. Сутність і властивості географічних карт, їх практичне і наукове значення. Карта як джерело знань. Класифікація карт. Тематичне картографування. Географічні атласи.

Поняття про міждисциплінарні напрямки розвитку географічної науки. Країнознавство і краєзнавство, їх зміст. Історична географія. Географічне ресурсознавство. Медична географія. Рекреаційна географія.

Роль географії в епоху НТР, посилення її конструктивного значення. Проблема взаємодії суспільства і природи. Охорона оточуючого середовища, раціональне використання природних ресурсів - загальне завдання фізичної і економічної географії. Сучасні методи географічних досліджень. Географічні прогноз та експертиза.

Географічна література. Електронні атласи і навчальні посібники. Електронні джерела географічної інформації. Навчальні заклади, наукові установи та громадські організації географічного профілю в Україні та за кордоном. Українське географічне товариство, його цілі та завдання.

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ. Загальний географічний огляд Землі. Теоретичні основи фізичної географії. Оболонки Землі (сфери). Літосфера, атмосфера, гідросфера, біосфера. Поняття про географічну оболонку. Внутрішня будова Землі. Поняття про літосферу та земну кору. Континентальний, океанічний, перехідний типи земної кори. Склад земної кори. Мінерали і гірські породи. Основні структурні елементи земної кори. Древні та молоді платформи (плити); складчасті пояси і області; сучасні геосинклінальні пояси, рифтові зони. Землетруси та їх види. Теорія глобальної тектоніки плит. Головні етапи геологічної історії Землі. Події неоген-антропогенового часу і їх значення для формування сучасних природних умов Землі.

Процеси і чинники рельєфоутворення. Генетичні типи рельєфу. Поняття про геотектуру, морфоструктуру, морфоскульптуру. Типи морфоструктури платформених і складчастих областей Землі. Типи морфоскульптури і закономірності їх поширення. Особливості макрорельєфу материків. Основні геотектури дна Світового океану: підводна окраїна материка; перехідна зона; ложе океану; серединні хребти. Морфоструктури дна Світового океану.

Межі, склад, будова атмосфери. Походження атмосфери та її роль у житті на Землі. Взаємодія атмосфери з іншими оболонками Землі. Радіаційний і тепловий баланс Землі. Закономірності розподілу тепла на Землі. Теплові пояси.

Атмосферний тиск. Розподіл поясів атмосферного тиску в нижній тропосфері. Постійні та сезонні центри дії атмосфери (області високого та низького тиску).

Повітряні маси. Поняття про повітряні маси. Географічні (зональні) типи повітряних мас. Повітря морське та континентальне. Поняття “атмосферний фронт”. Головні кліматологічні фронти: арктичний (антарктичний), помірні (полярні), тропічні. Фронти: теплий, холодний і фронт оклюзії.

Циклон і антициклони. Поняття “циклон”, “антициклон”. Стадії їх розвитку. Види циклонів і антициклонів. Малі атмосферні вихори: тромби (торнадо), смерчі.

Загальна циркуляція атмосфери. Особливості циркуляції нижніх і верхніх шарів атмосфери. Головні фактори, які визначають загальну циркуляцію нижніх шарів атмосфери (тропосфера і нижня стратосфера). Поняття про вітер. Планетарна схема розподілу тиску і переважаючі вітри (пасати, західні вітри помірних широт, південно-східні в антарктичних і північно-східні в арктичних широтах). Мусони. Струменні течії. Атмосферні вихори (циклони і антициклони) - найважливіші елементи загальної циркуляції атмосфери. Широтні та меридіональні типи циркуляції атмосфери. Місцеві вітри.

Атмосферні опади. Види опадів. Генетичні види опадів. Закономірності розподілу опадів на Землі в залежності від розподілу тепла і особливостей циркуляції атмосфери. Атмосферне зволоження. Коефіцієнт зволоження. Радіаційний індекс сухості. Закономірності розподілу атмосферного зволоження: зони надлишкового, помірного та недостатнього зволоження.

Погода. Визначення поняття. Елементи погоди. Класифікація погод. Служба погоди. Проблема завбачення погоди.

Клімат. Визначення поняття. Фактори кліматоутворення. Класифікація кліматів Землі (В. П. Кеппена, Б. П. Алісова). Кліматичне районування (за Б. П. Алісовим). Зміни і коливання клімату. Вплив антропогенного фактора на клімат. Проблема завбачення клімату майбутнього. Кліматичні карти.

Гідросфера та її склад, взаємодія з іншими оболонками Землі. Кругообіг води (вологообмін) і баланс вологи на Землі.

Світовий океан і його поділ. Фізичні та хімічні властивості морської води. Гідрологічні особливості (температурний режим води, морський лід). Динаміка океанічних вод. Хвилі. Морські течії. Їх класифікація. Загальна схема поверхневих течій. Особливості загальної циркуляції вод Світового океану. Особливості рельєфу дна Світового океану і його складових частин. Ресурси Світового океану, їх сучасне використання і проблеми охорони.

Води суходолу. Підземні води, їх види і походження. Роль підземних вод у фізико-географічних процесах. Поверхневі води (річки, озера, болота, водосховища, льодовики). Визначення понять "річка", "річкова мережа", "гідрографічна мережа", "річковий басейн". Класифікація рік за джерелами живлення і водним режимом (за А. І. Воєйковим, М. І. Львовичем). Озера. Визначення поняття "озеро". Типи озерних улоговин за походженням. Географічний розподіл озер на Землі. Болота, як природний комплекс. Визначення "болото" і "заболочені землі". Класифікація боліт. Закономірності розвитку і розповсюдження боліт. Льодовики. Поняття "льодовик". Сучасне зледеніння Землі, його розміри, розповсюдження і динаміка. Використання поверхневих вод. Проблема їх раціонального використання і охорони.

Життєві угруповання організмів. Біологічна продуктивність і біомаса різних природних комплексів. Ноосфера. Визначення поняття "географічна оболонка", її межі. Закономірності будови і розвитку: єдність, цілісність, ритмічність, полярна симетрія, зональність і азональність.

Географічні пояси Землі, їх коротка характеристика. Спектри висотної поясності в різних географічних поясах. Територіальні і аквальні природні комплекси.

Поняття про фізико-географічне районування. Система таксономічних одиниць. Ландшафт. Морфологічні одиниці ландшафту, принципи їх виявлення.

Географічне середовище і суспільство. Значення географічного середовища для суспільного виробництва. Поняття про природні умови та природні ресурси.

Фізико-географічне огляд материків: Євразія, Африка, Австралія, Північна і Південна Америка, Антарктида. Загальний огляд, формування, тектонічна будова, рельєф, корисні копалини, клімат, води суходолу, ґрунти, рослинність, тваринний світ, сучасні ландшафти, особливості територіальної диференціації природи (широтна зональність і висотна поясність ландшафтів), фізико-географічне районування. Вплив антропогенного чинника на сучасні ландшафти. Основні екологічні проблеми. Території, що охороняються.

Історія дослідження території України. Особливості геотектонічної будови території України. Четвертинний період на території України і його вплив на формування сучасних ландшафтів.

Найбільші басейни і родовища осадочних, магматичних і метаморфічних корисних копалин України. Основні риси рельєфу України (типи морфоструктури та морфоскульптури). Геоморфологічне районування. Кліматичні фактори і основні

особливості клімату України. Кліматичне районування і кліматичні ресурси. Моря, що омивають територію України (основні особливості природи, екологічні проблеми). Внутрішні води і водні ресурси України. Особливості ґрунтового покриву України (географія ґрунтів, їх властивості). Рослинний і тваринний світ. Неприятливі фізико-географічні процеси та явища. Природоохоронні території.

Зональні та азонанальні типи ландшафтів України та їх коротка характеристика. Фізико-географічне районування України (за О.М. Мариничем, П.Г. Шищенком). Комплексна характеристика природних зон та висотних країн. Екологічний стан території України. Проблеми раціонального використання, охорони та відтворення природних ресурсів України.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ

Сучасна політична карта світу. Основні етапи формування політичної карти світу (на прикладі Європи, Азії, Африки, Америки). Типологія країн сучасного світу. Форми правління та адміністративно-територіального устрою. Сучасні тенденції міжнародних політичних відносин.

Природні ресурси й охорона довкілля. Поняття про природні умови і ресурси, їх класифікація за різними ознаками. Значення природних умов і ресурсів для розвитку та спеціалізації господарства країн і районів. Нові тенденції в ресурсоспоживанні світу. Поняття природно-ресурсного потенціалу території. Проблема ресурсозабезпечення в умовах НТР та охорона довкілля. Антропогенний вплив на природне середовище. Оцінка, освоєння, охорона і відтворення природних ресурсів. Мінеральні, земельні, кліматичні, водні, лісові, рекреаційні та бальнеологічні ресурси: запаси, регіони залягання, найбільші родовища та басейни.

Населення як центральна ланка в процесі суспільного відтворення. Теоретичні засади географії населення, теорії і концепції народонаселення. Динаміка, чисельність і відтворення населення світу; демографічний вибух і демографічна політика в країнах різних соціально-економічних типів. Національний (етнічний) склад населення світу. Економічна активність населення. Структура зайнятості та особливості використання трудових ресурсів у різних країнах світу. Розміщення населення і чинники, що його визначають. Загальні риси заселеності Землі, осередки високої концентрації населення. Сучасні міграційні процеси, класифікація міграцій, особливості міграційної політики різних країн світу. Географічні форми розселення, типи населених пунктів. Системи і мережі розселення. Історичні аспекти виникнення і розвитку міст, структура міських поселень. Класифікація і типізація міст за різними ознаками. Сучасні урбанізаційні процеси. Закономірності та регіональні відмінності протікання урбанізаційних процесів. Агломерації, конурбації, мегалополіси. Сільське розселення, класифікація сільських населених пунктів. Картографування населення.

Світове господарство. Поняття «міжнародний поділ праці». Типи економічних систем. Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку. Багаторівневність світового господарства, його просторова структура. Сучасні тенденції розвитку світового господарства.

Первинний сектор господарства. Сільське господарство світу. Природні передумови та соціально-економічні фактори розвитку. Сільське господарство і НТР. «Зелена революція» в країнах, що розвиваються. Основні географічні типи сільського господарства. Географія галузей рослинництва і тваринництва світу. Лісове господарство. Основні лісові пояси світу. Лісозабезпеченість. Добувна промисловість. Показники ресурсозабезпеченості країн мінеральними ресурсами. Географія видобутку вугілля, нафти, природного газу, металічних руд. Географія видобутку інших видів природної сировини у країнах світу.

Вторинний сектор господарства. Електроенергетика світу. Географія виробництва та споживання електроенергії в світі. Відмінності в структурі виробництва електроенергії на електростанціях різних типів у країнах світу. Металургійне виробництво світу.

Географія виробництва і споживання чорних та кольорових металів. Сучасні тенденції розміщення підприємств з виробництва чорних та кольорових металів. Хімічне виробництво. Виробництво деревини, паперу. Виробництво будівельних матеріалів. Чинники розміщення основних виробництв хімічних речовин і хімічної продукції, фармацевтичної продукції, гумових і пластмасових виробів в країнах світу. Географія виробництва основних видів хімічних товарів, деревини і паперу, будівельних матеріалів. Виробництво машин та устаткування. Роль машинобудування в сучасному світі. Взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку регіону, країни і рівнем розвитку машинобудування. Географія виробництва основних видів машинобудівної продукції. Виробництво тканин, одягу, взуття. Чинники розміщення підприємств, що виробляють тканини різних видів, одяг, шкіряно-взуттєву продукцію. Географія виробництва та експорту тканин, одягу та взуття в світі. Виробництво харчових продуктів, напоїв. Чинники розміщення підприємств, що виробляють харчові продукти. Виробництво продуктів харчування в світі: сучасні тенденції, вплив глобалізації та національних традицій, взаємозв'язок з агробізнесом.

Третинний сектор господарства. Транспорт, його роль у формуванні світового господарства. Світова транспортна система. Регіональні транспортні системи. Структура вантажо- і пасажирообігу. Географія основних видів транспорту. Найбільші порти світу. Світовий ринок товарів і послуг. Основні напрями зовнішньоторговельних зв'язків. Світова організація торгівлі. Регіональні зони вільної торгівлі. Міжнародний туризм. Основні туристичні регіони світу. Наукова діяльність. Освіта. Охорона здоров'я. Роль науки й освіти в суспільстві. Особливості наукової й освітньої діяльності як видів економічної діяльності. Форми просторової організації наукових досліджень та освіти: технополіси, технопарки. Наукові центри світу. Охорона здоров'я. Центри охорони здоров'я в світі.

Глобальні проблеми людства. Сутність глобальних проблем людства. Найважливіші проблеми сучасності: відвернення світового ядерного конфлікту і припинення гонки озброєнь; енерго-сировинна; освоєння ресурсів Світового океану; продовольча; охорона довкілля; демографічна; подолання відсталості країн, що розвиваються.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ РЕГІОНІВ ТА КРАЇН СВІТУ

Європа. Загальна характеристика країн Європи. Склад і економіко-географічне положення. Природно-ресурсні чинники. Демографічні чинники. Основні риси географії господарства. Внутрішні розбіжності. Північна Європа. Центральна Європа, в тому числі - Західна і Східна. Південна Європа. Економічно найрозвиненіші країни континенту - Німеччина, Франція, Італія, Великобританія. Країни Східної Європи - держави перехідного періоду економіки до ринкових відносин (Польща, Росія, Білорусь).

Азія. Територія і чисельність населення регіону. Економіко-географічне положення на торговельних шляхах із Європи в Індійський та Тихий океани. Різноманітність природних ресурсів. Населення. Демографічна ситуація, високий природний приріст, особливості розміщення населення і урбанізації. Господарство. Вузька спеціалізація господарства, експортна спрямованість, переважання сільського господарства і видобувної промисловості. Поділ на субрегіони. Центральна і Східна, Південно-Західна, Південна, Південно-Східна Азія. Країна з найвищим рівнем економічного розвитку - Японія. Найбільші країни континенту - Китай та Індія. Країни Центральної Азії (Казахстан, Узбекистан, Туркменистан, Таджикистан, Киргизстан). Особливості розвитку та загальна характеристика країн Перської затоки.

Африка. Загальна характеристика Африки як регіону, в групі країн, що розвиваються. Формування сучасної політичної карти Африки в ході національно-визвольної боротьби її народів і розпаду колоніальної системи. Різноманітність природних умов і ресурсів на материках. Головні особливості населення континенту. Африка як регіон концентрації економічно найвідсталіших країн, як найменш

індустріалізований регіон в світі. Провідне значення видобувних галузей. Аграрний характер економіки більшості африканських країн. Субрегіони континенту: Північна, Західна, Центральна, Східна і Південна Африка. ПАР - єдина африканська республіка, яка належить до групи високорозвинених держав.

Америка. Загальна характеристика країн континенту. Північна Америка. Держави, що розташовані в Північній Америці, їх економіко-географічна характеристика. США - головна країна світового господарства. Різноманітність природно-ресурсних факторів. Особливості формування населення. Соціально-економічні фактори розвитку господарства. Високий рівень концентрації капіталу і виробництва. Галузева і територіальна структура промисловості, сільського господарства, транспорту. Зовнішньоекономічні зв'язки. Економіко-географічна характеристика основних економічних районів. Економіко-географічна характеристика Канади. Особливості розвитку та структура економіки. Провідні галузі промисловості та сільського господарства. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків.

Латинська Америка. Своєрідність Латинської Америки в групі країн, що розвиваються. Сучасна політична карта. Природно-ресурсні чинники. Господарство. Характер і ступінь територіальної концентрації господарства. Субрегіони: Мексика, Центральна Америка, Вест-Індія, Андійські країни, країни Північного Сходу Південної Америки, Бразилія, Ла-Платські країни.

Австралія і Океанія. Загальна економіко-географічна характеристика. Географічне положення, історія заселення, природно-ресурсний потенціал і населення Австралії. Особливості господарського розвитку країни. Основні галузі промисловості та сільського господарства. Зовнішньоекономічні зв'язки.

ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Історія формування території держави. Сучасне географічне положення. Місце України в Європі та світі за економічним потенціалом та рівнем життя населення. Природно-ресурсний потенціал. Забезпеченість різними видами природних ресурсів. Розміщення основних басейнів та родовищ корисних копалин. Методи оцінки сумарного природно-ресурсного потенціалу України.

Населення України. Особливості демографічної ситуації. Географія найбільших національностей. Особливості розміщення населення. Типи населених пунктів. Регіональні відмінності в рівні урбанізованості.

Загальна характеристика економіки України. Сучасні особливості розвитку та структури господарства. Секторальна модель економіки України. Первинний, вторинний і третинний сектори. Динаміка розвитку та місце різних секторів в економіці України.

Первинний сектор господарства та його місце в економіці України. Сільське господарство як основа первинного сектора економіки. Місце та роль сільського господарства в економіці України. Природні та суспільно-географічні передумови розвитку сільського господарства. Типи виробників аграрної продукції: селянські, фермерські та колективні господарства. Структура сільськогосподарських угідь. Зернове господарство. Географія вирощування технічних культур. Овочівництво та баштанництво. Структура тваринництва, географія його провідних галузей. Зональна спеціалізація сільського господарства України та її трансформація під дією ринкових чинників.

Лісове господарство України. Лісистість регіонів країни як передумова для розвитку лісопереробної промисловості. Лісовідновлення.

Рибне господарство країни. Особливості розвитку у пострадянський період. Основні басейни і центри вилову риби.

Добувна промисловість України – структура, особливості розвитку, рівень ресурсозабезпеченості країни. Основні басейни та родовища паливних ресурсів України. Центри та райони вуглевидобутку. Сучасні проблеми вугільної промисловості країни. Нафтогазоносні провінції України. Динаміка видобутку нафти та газу в Україні. Проблема

забезпеченості України енергоресурсами.

Видобуток рудних корисних копалин. Основні басейни та родовища залізної, марганцевої руд та руд кольорових металів. Сучасні особливості розвитку залізорудної промисловості України.

Видобуток мінеральної нерудної сировини. Основні центри і райони видобутку будівельних матеріалів, вапняків, крейди, каолінів, будівельного каменю, нерудної сировини для металургійного виробництва, кухонної солі, інших видів сировини для хімічної індустрії.

Вторинний сектор економіки, його структура та особливості пострадянського розвитку. Місце в економіці країни.

Виробництво та постачання електроенергії. Типи електростанцій та чинники їхнього розміщення. Структура виробництва електроенергії в Україні. Паливно-енергетичний баланс. Сучасні проблеми розвитку електроенергетики України.

Металургійне виробництво України. Особливості розвитку підприємств, чинники їхнього розміщення. Головні центри металургійного виробництва України. Сучасні проблеми металургійного виробництва країни.

Хімічне виробництво України: значущість для економіки, структура, чинники розміщення підприємств. Основні центри виробництва продукції хімічної індустрії. Проблеми та перспективи розвитку хімічної промисловості.

Виробництво машин та устаткування. Структура машинобудування та особливості його розвитку в Україні. Географія важкого, транспортного, сільськогосподарського, електротехнічного, енергетичного, технологічного машинобудування. Сучасні проблеми розвитку машинобудування України.

Виробництво деревини, паперу, будівельних матеріалів. Сировинна база для розвитку лісопереробки. Первинна переробка деревини, виробництво дерев'яних виробів. Целюлозно-паперове виробництво, основні центри і найбільші підприємства. Меблеве виробництво.

Виробництво в'язучих, стінових і покрівельних матеріалів. Проблеми та перспективи розвитку цього виду економічної діяльності в Україні.

Виробництво тканин, одягу та взуття: особливості розвитку та географія провідних центрів. Сучасні проблеми текстильної промисловості. Географія швейної промисловості, особливості її сучасного розвитку. Взуттєва промисловість України.

Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. Технологічні особливості, типи підприємств, чинники розміщення та структура цього виду економічної діяльності. Географія підприємств із виробництва борошна, макаронних, кондитерських виробів. Цукрова, олійно-жирова, спиртова, плодоовочеконсервна, виноробна промисловість. Виробництво м'ясних і молочних виробів, пива та безалкогольних напоїв. Тютюнова промисловість України.

Третинний сектор господарства та його місце в економіці України. Транспорт України. Характеристика роботи основних видів транспорту України. Міжнародні транспортні коридори.

Торгівля як вид економічної діяльності. Внутрішня роздрібна та гуртова торгівля. Мережі супермаркетів. Зовнішньоторговельні зв'язки України. Товарна структура та географія зовнішньої торгівлі України. Інвестиційні процеси в Україні. Транскордонне співробітництво.

Туризм як один із провідних секторів економіки країни. Розвиток туризму в Україні. Внутрішній туризм, особливості розвитку та географія. Міжнародний туризм і Україна.

Наукова діяльність. Освіта. Охорона здоров'я. Структура наукових установ України. Основні центри наукової діяльності. Особливості розвитку, структури та функціонування закладів освіти різного типу. Проблеми реформування освітньої мережі. Особливості розміщення медичних закладів, їхня транспортна доступність. Сучасні проблеми розвитку медицини, медична реформа та особливості її проведення в Україні.

Фінансова діяльність. Комп'ютерне програмування. Фінансові послуги в Україні. Географія фінансових установ. Аутсорсинг та особливості його розвитку в Україні. Аутсорсинг інформаційних технологій. Провідні виробники програмної продукції в Україні.

Економіко-географічне районування України. Історія та наукові основи економіко-географічного районування. Сучасна мережа економіко-географічних районів. Склад їхньої території, ЕГП, природно-ресурсний потенціал, провідні сектори економіки, найбільші економічні вузли та центри. Проблеми та перспективи регіоналізації країни.

РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ.

Туристично-рекреаційні ресурси, їхня структура та класифікація. Геополітичне положення як важливий туристично-рекреаційний ресурс. Методи оцінки туристично-рекреаційних ресурсів. Природні, природно-антропогенні рекреаційні ресурси України та методи їхньої оцінки. Архітектурно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси України. Структура архітектурно-історичних ресурсів. Біосоціальні та подієві рекреаційно-туристичні ресурси України.

Інфраструктурні, трансресурсні рекреаційні об'єкти. Ресурсно-рекреаційна паспортизація адміністративно-територіальних одиниць України.

Туристично-рекреаційне районування та стратегічні пріоритети розвитку туризму в Україні. Принципи туристично-рекреаційного районування. Основні схеми туристично-рекреаційного районування України. Рекреаційно-ресурсні райони України та їх характеристика. Природні, суспільні, подієві рекреаційно-туристичні ресурси світу.

ПЕДАГОГІКА

Суть процесу навчання. Психолого-педагогічні основи процесу навчання, його особливості. Загальна характеристика процесу навчання: основні компоненти, функції, рушійні сили. Діяльність учнів на уроці. Учіння як необхідна умова та основний механізм психічного розвитку учнів. Структура процесу засвоєння знань учнями: сприймання, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, застосування.

Структура діяльності вчителя. Особливості викладання. Вимоги до вчителя як організатора і керівника навчально-пізнавальної діяльності учнів. Аналіз зарубіжних концепцій навчання.

Закономірності та принципи навчання. Поняття про закони та закономірності навчання. Зовнішні та внутрішні закономірності процесу навчання.

Дидактичні принципи та їх класифікація.

Характеристика системи принципів навчання. Нетрадиційні принципи навчання. Реалізація принципів в освітньому процесі школи.

Зміст освіти. Поняття про зміст освіти, його компоненти. Фактори, що зумовлюють зміст освіти. Вимоги до визначення змісту освіти. Види освіти: загальна, політехнічна, професійна. Основні документи, що відображають зміст шкільної освіти: навчальний план, навчальна програма, навчальний підручник і посібник. Принципи побудови підручника. Шляхи удосконалення змісту шкільної освіти.

Методи і засоби навчання. Поняття про метод і прийом навчання. Основні функції методів навчання. Характеристика основних груп та окремих методів навчання. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів. Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності. Методи контролю й самоконтролю у навчанні. Проблема вибору методів навчання та їх комплексного застосування. Засоби навчання, вимоги щодо їх використання.

Види навчання. Технологія навчання Основні види навчання в сучасній школі: пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване, комп'ютерне. Взаємодія вчителя та учнів при використанні різних видів навчання. Поняття про технологію навчання. Основні компоненти технології навчання. Технології навчання в сучасній школі.

Форми організації навчання. Поняття про форми організації навчання. Урок – основна форма організації навчання. Ознаки уроку. Вимоги до сучасного уроку. Типологія

уроків. Дидактична характеристика основних структурних елементів уроків різних типів. Підготовка вчителя до уроку, самоаналіз його результатів. Позаурочні форми організації навчання, їх характеристика.

Контроль і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів

Суть і завдання контролю у навчальному процесі. Основні принципи контролю знань. Функції контролю. Види контролю знань. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів. Рівні навчальних досягнень. Характеристика бальної системи оцінювання знань. Сучасні пошуки шляхів удосконалення перевірки та оцінки знань учнів.

Суть процесу виховання. Процес виховання, його особливості, структурні елементи, компоненти та рушійні сили. Етапи виховного процесу, роль педагога на кожному з них. Самовиховання як вищий етап процесу виховання. Організація процесу самовиховання: умови, етапи, прийоми.

Суть процесу перевиховання. Типи важковиховуваних дітей. Корекція важковиховуваності. Етапи процесу перевиховання. Результати процесу виховання. Критерії та рівні вихованості школярів. Шляхи підвищення ефективності виховного процесу в сучасній школі. Закономірності та принципи виховання. Загальні закономірності процесу виховання: зовнішні та внутрішні.

Поняття про принципи виховання. Класифікація принципів виховання, їх характеристика. Принципи національного виховання: народності, культуровідповідності, природовідповідності, гуманізації виховання, демократизації виховання, безперервності виховання, етнізації, інтегративності вимог та ін. Взаємозв'язок принципів виховання та шляхи їх реалізації в сучасній школі. Народна педагогіка про принципи виховання.

Методи виховання. Поняття про метод, прийом та засіб виховання. Методи формування свідомості особистості: словесні методи (бесіда, лекція, розповідь, диспут, пояснення, інструктаж), метод прикладу. Характеристика методів. Методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки: педагогічна вимога, громадська думка, вправи, доручення, виховуючі ситуації. Характеристика методів. Методи стимулювання діяльності та поведінки: змагання, заохочення, покарання. Характеристика методів. Умови оптимального вибору та ефективного застосування методів виховання.

Змістовий компонент виховного процесу. Основні напрями змісту виховання

Поняття про зміст виховання, його особливості в національній школі. Розумове виховання школярів: завдання, зміст, шляхи здійснення. Формування основ наукового світогляду – мета розумового виховання. Методика виявлення рівня сформованості світогляду учнів. Моральне виховання школярів: завдання, зміст. Громадянське виховання. Правове виховання. Робота з профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Статеве виховання і підготовка до сімейного життя. Завдання та зміст статевого виховання. Роль сім'ї у статевому вихованні дітей. Форми роботи школи та сім'ї з питань статевого виховання школярів. Трудове виховання. Види трудової діяльності учнів. Система трудового виховання в школі. Завдання профорієнтаційної роботи з учнями, її компоненти, етапи. Естетичне виховання школярів. Завдання, зміст і засоби естетичного виховання. Екологічне виховання. Фізичне виховання: завдання, зміст, форми та засоби. Використання народних традицій у виховному процесі національної школи.

Позакласна і позашкільна виховна робота. Вчитель-класний керівник. Позакласна та позашкільна виховна робота, її основні напрямки, завдання. Масові, групові та індивідуальні форми позакласної виховної роботи. Структура позашкільної освіти та виховання. Позашкільні навчально-виховні заклади, основні напрямки їх діяльності. Вчитель – класний керівник, вимоги до його особистості. Функції та зміст роботи класного керівника. Методика проведення годин класного керівника. Планування та облік виховної роботи з учнями. Особистість і колектив

Поняття про колектив, його ознаки. Функції виховного колективу. Виховання особистості в колективі як педагогічна проблема. Стадії розвитку учнівського колективу. Педагогічне управління процесом формування колективу. Учнівське самоврядування в школі та класі. Органи самоврядування, їх функції. Формальні та неформальні групи в учнівському колективі. Характеристика існуючих дитячих та юнацьких громадських організацій.

Спільна виховна робота школи, сім'ї та громадськості. Роль сім'ї у формуванні особистості дитини. Типи сімей: історичні та сучасні. Завдання, зміст та умови сімейного виховання. Форми взаємодії школи та сім'ї з метою педагогічної освіти батьків та їх залучення до роботи школи. Органи батьківської громадськості в школі. Умови успішної співпраці школи з батьками учнів. Роль школи у координації та об'єднанні зусиль суспільних інститутів у вихованні дітей.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Методика навчання географії як педагогічна наука про закономірності і систему процесу навчання географії в школі. Структура. Зміст. Мета і завдання. Історія розвитку методики географії. Структура навчальних курсів. Принципи навчання географії.

Форми навчання. Організація навчально-виховного процесу у сучасній школі. Урок — як основна форма навчання. Вимоги до сучасного уроку. Типи уроків. Підготовка вчителя до уроку географії. Методи, прийоми, технології навчання. Сучасна класифікація методів. Передовий досвід учителів у розробці та творчому застосуванні методів і прийомів навчання. Сучасна класифікація засобів навчання географії. Навчально-методичний комплекс з географії. Склад навчально-методичного комплексу з географії. Методика роботи зі складовими навчально-методичного комплексу. Позакласна робота з географії. Форми позакласної роботи. Основні напрями позакласної та позашкільної роботи з географії.

Методика викладання початкового курсу географії. Методика викладання курсу фізичної географії материків і океанів. Методика викладання курсу фізичної географії України. Методика викладання курсу економічної географії України. Методика викладання курсу економічної географії зарубіжних країн.

ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ

Фаховий іспит з географії проводиться у письмовій формі.

Кожен варіант включає три питання теоретичного змісту та 10 тестових завдань із дисциплін, питання яких винесені на випробування. Кожне завдання оцінюється відповідною кількістю балів, які в сумі становлять 200.

Зразок завдань для фахового випробування:

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ природничо-математичних, медико-біологічних наук
та інформаційних технологій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії
НДУ імені Миколи Гоголя
_____ (ПІБ)

« ____ » _____ 2023 р.

Завдання для фахового іспиту з географії

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність: 014.07 Середня освіта (Географія)

Освітня програма: Середня освіта (Географія)

Форма навчання: денна, заочна

Рівень вищої освіти: магістр

Теоретичні завдання

1. Просторово-часова еволюція світового господарства проявляється у зміні стадій його розвитку. Які стадії еволюції світового господарства ви знаєте, чим вони відрізняються між собою, для яких типів країн притаманні? На якій стадії еволюції світового господарства і чому знаходиться економіка України? (50 балів)

2. Різні регіони України характеризуються неоднаковою інвестиційною привабливістю. Назвіть регіони України з найбільшою та найменшою інвестиційною привабливістю. Які чинники природного та соціально-економічного характеру впливають на це? Наведіть конкретні приклади (50 балів).

3. Схарактеризуйте принципи національного виховання: народності, культуровідповідності, природовідповідності, гуманізації виховання, демократизації виховання, безперервності виховання, етнізації, інтегративності вимог та ін. (50 балів).

Тестові завдання

(кожна правильна відповідь оцінюється у 5 балів)

1. Знайдіть правильну відповідність між назвою електростанції й областю її розміщення: а) Придніпровська ТЕС – Запорізька область; б) Ладижинська ТЕС – Вінницька область; в) Зуївська ТЕС- Харківська область; г) Трипільська ТЕС – Луганська область.

2. Яка відповідність “ґрунти – природна зона, для якої вони характерні” є вірною? а) бурі лісові ґрунти – твердолисті вічнозелені ліси й чагарники; б) каштанові ґрунти – змішані та широколисті ліси; в) чорноземи – сухі степи; г) червоно-бурі – савани.

3. Яка галузь машинобудування визначає виробничу спеціалізацію м. Краматорська: а) сільськогосподарське; б) важке; в) транспортне; г) електротехнічне.

4. Укажіть назви країн, столиці яких відвідає турист, подорожуючи Дунаєм річковим судном: а) Австрію, Угорщину, Чехію; б) Угорщину, Словаччину, Румунію; в) Австрію, Угорщину, Сербію; г) Словаччину, Сербію, Румунію.

5. Які народи Африки відносяться до європеїдної раси: а) масаї і тутсі; б) бушмени та готтентоти; в) араби і бербери; г) нілоти і суахілі.

6. Наведені нижче області поєднані на основі певної ознаки, за винятком однієї “білої ворони”. Яка область не вписується в існуючий логічний ряд: а) Київська, Черкаська; б) Вінницька, Хмельницька, Тернопільська; в) Харківська, Сумська, Полтавська; г) Запорізька, Дніпропетровська.

7. У якій із названих областей України склалася найвища щільність населення: а) Сумській; б) Полтавській; в) Тернопільській; г) Кіровоградській.

8. У якій із названих країн частка виробництва електроенергії на ГЕС становить майже 90%: а) Норвегія; б) Канада; в) Бразилія; г) Росія.

9. Головним державним документом для вчителя географії є: а) підручник; б) навчальний посібник; в) навчальна програма; г) хрестоматія.

10. Серед методів наукових досліджень з методики навчання географії найважливішим є: а) анкетування; б) експеримент; в) історичний; г) спостережень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська О. В. Фізична географія материків і океанів: навчальний посібник: у 2 ч. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя
Частина I : Світовий океан, Африка, Австралія, Океанія, Південна Америка. 2013. 306 с.
Частина II: Північна Америка та Євразія. 2018. 378 с.
2. Барановський М. О. Географія населення: навчальний посібник . Ніжин: НДПУ імені Миколи Гоголя, 2002. 191 с.
3. Барановський М. О. Економічна та соціальна географія: реальний сектор економіки: навчальний посібник . Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2018. 376 с.
4. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навчальний посібник . К.: ВЦ "Академія", 2005. 704 с.
5. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посібник для студентів ВНЗ / Н. П. Волкова. [2-ге вид., перероб., доп.]. К. : Академвидав, 2012. 616 с.
6. Волошин І. І. Загальне землезнавство. Ніжин: НДПУ, 2002. 294 с.
7. Географія світового господарства (з основами економіки): навчальний посібник / Я.Б. Олійник та ін.; за ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. К.: Знання, 2011. 640 с.
8. Гудзеляк І. Географія населення: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 256 с.
9. Гукалова І.В. Мальчикова Д.С. Вступ до фаху: географія і суспільство: навчальний посібник . Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 268 с.
10. Дронова О.Л. Геоурбаністика: навчальний посібник. Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. 419 с.
11. -Економічна і соціальна географія світу: навчальний посібник (за ред. С.П. Кузика). Львів: Світ, 2002. 672 с.
12. Кобернік С. Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: К.: Навч. книга, 2005. 319 с.
13. Кобернік С. Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі. Монографія. К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2012. 346 с.
14. Криловець М. Г., Назаренко Т. Г. Елементи виховної роботи на уроках географії: навч. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 162 с.
15. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб.. І. Кузьмінський, Київ : Знання, 2006. 311 с.
16. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: підручник . К.: Знання, 2003. 479 с.
17. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія. К.: ДП "Прінт Сервіс". 2014. 132 с.
18. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: курс лекцій: навчальний посібник . Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. 214 с.
19. Остапчук В. В. Основи метеорології та гідрології. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 229 с.
20. Остапчук В. В. Картографія : навчально-методичний посібник . Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2021 . 87 с.
21. Пальчевський С.С. Педагогіка : навч. посіб. для студ. внз. 2-е вид. - К. : Каравела, 2012. 496с.
22. Пермяков О.А., Морозов В.В. Педагогіка : навч. посіб. 3-є вид., випр. і доп. К. : Знання, 2012. 198с.

1. Пістун М.Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ – на початку ХХІ сторіччя: монографія. К.: ВПЦ "Київський університет", 2009. 112 с.
2. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку України: навчальний посібник. 3-є вид. доповн. Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. 290 с.
3. Рекреаційно-туристичні ресурси України (з основами туристичного ресурсознавства): навчальний посібник / Н.О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський та ін. Ніжин: ФОП Лук'яненко В.Ф. ТРК "Орхідея", 2015. 492 с.
4. Смаль І.В. Географія туризму: навчальний посібник. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 576 с.
5. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу: навчальний посібник. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. 276 с.
6. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Нємець та К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.
7. Соціально-економічна географія України: навчальний посібник (за ред. проф. О.І. Шаблія. Львів: Світ, 2000. 608 с.
8. Толузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії. К.: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
9. Толчієв О.Г. Основи суспільної географії: навчальний посібник. Одеса, Астропринт, 2009. 544 с.
10. Толчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
11. Толчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О., Яворська В.В. Методологічні засади географії: підручник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 366 с.
12. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. Вид. третє, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 230 с.
13. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академвидав», 2012. 224 с.
14. Чорний І.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства: навчальний посібник. К.:Вища школа, 1995. 240 с.
15. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії: підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.

Схвалено на засіданні кафедри географії, туризму та спорту (протокол № 16 від 04.04.2023 р.)

Голова фахової атестаційної комісії

(Т. М. Шовкун)